

László Ferenc és Vasile Pârvan levélváltása 1925-ből

László Ferenc életének, munkásságának felidézésekor más alkalommal is utaltunk már a Vasile Pârvanhoz, a román régészeti iskola megteremtőjéhez fűződő munkatársi kapcsolataira is, melyeknek, sajnos, igen hamar véget vetett a Székely Nemzeti Múzeum örének korai halála. Ezekre a kapcsolatokra vet fényt az alább közreadandó két levél is, mely László Ferenc a családban őrzött hagyatékának rendezése során került sor.

A sepsiszentgyörgyi múzeum vendégkönyvének tanúsága szerint V. Pârvan — D. M. Teodorescu kolozsvári régészprofesszor társaságában — 1924. október 1-én megtekintette a gyűjteményeket. Pârvan, aki ez idő tájt az első román régészeti és ókortörténeti folyóirat, a *Dacia* kiadásán fáradozott, talán épp ekkor kérte fel Lászlót, lépjen az első kötet munkatársainak sorába. Jellemző Pârvan nagylelkűségére, hogy a kéziratot magyarul kérte, ő maga gondoskodván a szöveg francia nyelvre fordíttatásáról. 1925 tavaszára László el is készült az erödsi edények típusairól írott tanulmányával — utolsó tudományos munkájával. Ezt a dolgozatát kísérté június 8-án kelt levele.

László tanulmánya szerencsésen egészíti ki az első világháború kitörésének évében a kolozsvári *Dolgozatok* hasábjain közreadott, ma is idézett közleményét az erödsi Tiszskhegy újabbnkori, festett kerámiás településének rétegtani viszonyairól, lakóházairól s a hozzájuk tartozó tűzhelyekről, kemencékről, élelemtároló vermekről, a telep védelmét szolgáló erődítésekéről. A tanulmány ugyanakkor hűen tükrözi annak a régészeti feltárásoknál kevésbé látványos, de a tudomány számára legalább olyan fontos műhelymunkának az eredményeit is, melyeket az utolsó ásatása óta eltelt több mint egy évtized alatt ért el a leletek feldolgozásában. László arra törekedett, hogy az ásatásaira is jellemző alaposítással az erödsi műveltség teljes edénykészletét osztályozza a tipológia elvei szerint, s ne csak a jellemző (vagy annak vélt) ún. vezértípusokat meg a mutatósabb leleteket emelje ki, mint számos korabeli — vagy akár mai — publikáció. A későbbi kutatás számára különösen hasznosnak bizonyult az a statisztikai táblázat, melynek segítségével nyomon követhetjük az egyes edénytípusok rétegek szerinti gyakoriságát. (Megjegyzendő, hogy a leletek közreadásának ez a módja csak napjainkban van elterjedőben.) Noha a tanulmány célja „csupán“ a kerámia morfológiai vizsgálata, László érdekes következtetésekre jut az egyes edénytípusok használatát illetően, rámutatván azokra az edényformákat kialakító tényezőkre, melyek végső soron az őskori közösségek életmódjában gyökereznek. (Érdekes például fejtegetése arról, hogyan válik a letelepedés, a tapasztott tűzhelyek használata nyomán csonkakúpos aljúvá a nomád ember tűz főlé függesztett, gömbölyded — üst, bogrács alakú — edénye.)

1925 nyarán, 12 évi megszakítás után sor kerülhetett az erödsi ásatások újravételére is. Ezzel kapcsolatos a levél második része. Egy korábbi, V. Gordon Childe által közvetített megegyezés szerint az ásatás költségeit a cambridge-i (Anglia) egyetem régészeti és etnológiai múzeuma fedezte volna, Pârvan közbenjárására azonban a felelős minisztérium tekintélyes összeget utalt ki az erödsi feltárások céljaira. Az ásatásra a tervezett s a levélben is jelzett időpontnál később, augusztus 5. és szeptember 5. között került sor a régész öccse, László Árpád múzeumor közreműködésével. Az 1907—1913 között felfedezett négy neolitikus lakóház mellé most újabb két ház maradványait sikerült — sajnos, csak részlegesen — feltárniuk, s jelentős a felszínre hozott régészeti leletanyag is.

Vasile Pârvan, eleget téve László meghívásának, augusztus 15-én megtekintette az erödsi ásatásokat. Látogatását jelenti be augusztus 7-én kelt német nyelvű levele. Pârvan mondhatni percnyi pontossággal érkezett az ásatás színhelyére. Figyelmesen hallgatta László magyarázatait, közben csak pár kérdést tett fel. Gép-kocsijával még aznap este vissza is utazott Bukarestbe.

Az eredményesnek ígérkező ásatást a kisebbségi tanárokat vizsgára szólító miniszteri rendelet nyomán szeptember 5-én félbeszakítják. Az évek óta betegeskedő Lászlónak is Kolozsvárra kell utaznia; itt hal meg szeptember 16-án agyvérzés következtében. Párvan megrendülten értesül László Ferenc váratlan haláláról. Meleg hangú részvétnyilvánító levélben fordul a családhoz és a múzeumhoz, néhány hónappal később, 1925 decemberében, Roska Márton kolozsvári régészhez írott levelében pedig így emlékezik meg Lászlóhoz fűződő kapcsolatairól: „Időközben megismertem az azóta sajnálatosan elhunyt László Ferencet, s felajánlottam neki támogatásomat és barátságomat. László hűséges maradt a nemzeti kisebbséghez, melyhez tartozott, mégis kiváló és odaadó munkatársunkká vált. Eppen ezért a »Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie« I. kötete tiszteletbeli helyen fogja közölni dolgozatát az erösi edények típusairól s az én róla írott megleghangú megemlékezésemet.“

László Attila

1. László Ferenc magyar nyelvű levele Vasile Párvanak. Kézírtos fogalmazvány. Sepsiszentgyörgy, 1925. június 8.

Igen tisztelt professor Úr!

Néhány napi késedelemmel küldöm értekezésem magyar szövegét. Az értekezés, bármennyire igyekeztem az anyagot összevonnai, terjedelmesebb lett, mint amekkorára terveztem. A késedelem oka ebben rejlik, azt hiszem azonban, ez az értekezés előnyére válik. Sajnálom, hogy csak kevés galíciai adathoz juthattam hozzá, s Bulgáriából semmit sem közölhettem. Mindkét irodalom megszerzése érdekében több irányú utánjárást végeztem — azonban eredmény nélkül. Amennyiben a lap intencióival megegyezik, kérem részemre 50 db. különlenyomatot nyomatni.

Az erösi ásatások megkezdésének idejéül június 25-ét tűztem ki. Kérem szíves intézkedését abban a tekintetben, hogy addig az ideig az ásatási költséget megkaphassam. Az ásatás tényleges megkezdéséről s annak előhaladásáról értesítéseket fogok küldeni. Nagy öröömre fog szolgálni, ha igen tisztelt professor úrhoz az ásatás rendjén szerencsém lehet. — A szükséges előintézkedéseket részben már megtettem, részben folyamatban vannak. Az ásatási összeg megküldése alkalmával az összeg felhasználásá[ra] és elszámolására vonatkozó útbaigazítást kérem szintén közölni.

Kiváló tisztelettel stb.

Dr. LF.

2. Vasile Párvan német nyelvű kézírásos levele László Ferencnek. Bukarest, 1925. augusztus 7. Fordítás.

Igen tisztelt Doktor Úr,

Szombaton, augusztus 15-én délután öt óra tájt (autón) Erösdre érkezem, hogy megtekintsem ásatásait. Remélem, egészségi állapota megengedi majd, hogy nekem s az engem elkísérő társaságnak előszobán is felvilágosítást adjon szép ásató munkájáról.

Szívélyes üdvözlettel,

híve

V. Párvan

IRODALOM

A cikkünkben érintett kérdésekkel a *Korunk* (1969. 12: 1864—1865.; 1974. 3: 473—482.), az *Előre* (1972. 7766.) és *A Hét* (1973. 33.) hasábjain, valamint *Date privind viața și activitatea științifică a lui László Ferenc în anii 1923—1925. Corespondența cu V. Gordon Childe. Colaborarea cu Vasile Párvan* (Studii și Comunicări — Tanulmányok és Közlemények, Sepsiszentgyörgy, 1973. 171—205.) című dolgozatunkban foglalkoztunk. László életéről és munkásságáról lásd különösen: László Ferenc: *Táj és tudomány. Válogatott írások* (a bevezető tanulmányokat írta Debreczy Sándor, Gazda Klára, Kovács Sándor, ifj. László Ferenc és László Attila). Buk., 1978. E kötetben, az eredeti kézirat alapján, először olvasható magyarul László utolsó, francia nyelven megjelent

tanulmányának néhány részlete, s itt adtuk közre a László Árpád megfogalmazta beszámolót is az 1925. évi erősi ásatásokról. Vasile Párvanról lásd: Al. Zub: *Vasile Párvan. Efigia cărturarului*. Iași, 1974.; uő: *Vasile Párvan. Bibliografie*. Buc., 1975. Párvan, ígéretéhez híven, tiszteletbeli helyen közölte László tanulmányát: ezzel nyitotta a *Dacia* csak 1927-ben megjelent első, 1924. évi kötetét (*Les types de vases peints d'Ariuşă/Erőd*, 1—27.), melyet Párvan Lászlóról írott nekrológia zár (368.). Párvan részvénytulajdonos levelet lásd: *Korunk*, 1969. 12:1864—1865. (magyar fordítás) és *Aluta*, 1970. 261—265. (román eredeti, fotókópiával). Párvan Roskához írott levele: Vasile Párvan: *Corespondență și acte* (Al. Zub gondozásában). Buc., 1973. 247. A kötetben nem szerepel sem László levelének eredetije, sem Párvan levelének fogalmazványa. A most közzétett két levél fotókópiáját és Párvan levelének eredeti szövegét lásd a *Cercetări istorice* [Iași] 1978. évi kötetében (sajtó alatt). László Ferenc a családban őrzött leveleinek, iratainak rendezését fia, ifj. László Ferenc végezte el. Neki köszönhetjük, hogy e két levelet közreadhattuk.



Korondi Jenő: Akt